

Institutionen för Handelsrätt
Kandidatuppsats

HARK11
HT 2009

Väsentlighet och risk vid planering av revision

Författare
Anna Åberg

Handledare
Krister Moberg

Sammanfattning

Examenarbetets titel:	Väsentlighet och risk vid planering av revision
Seminariedatum:	14-15 januari, 2010
Ämne/kurs:	HARK11
Författare:	Anna Åberg
Handledare:	Krister Moberg
Fem Nyckelord:	Revision, god revisionsred, planering, väsentlighet, risk
Syfte:	Att undersöka var som krävs av revisorn i planeringsprocessen avseende väsentlighet och risk enligt god revisionsred.
Metod:	I det här arbetet har rättskällevärdet använts för att undersöka vad god revisionsred är vid planeringen avseende väsentlighet och risk. De lagar som har använts är ABL och RL. Vidare har jag studerat praxis i form av RNs disciplinärenden samt litteratur och artiklar som berör ämnet.
Teoretiskt perspektiv:	I teorin presenteras ämnet revision, revisorns roll, vad god revisionsred är samt revisionsprocessen på en allmän nivå. Sedan förklaras begreppen väsentlighet och risk, och slutligen redogörs utförligare för teori gällande den specifika problematik de olika disciplinärendena handlar om.
Sammanfattning:	Eftersom RS och doktrin inte är tillräckligt tydliga och utförliga med vad god revisionsred är används praxis, RNs disciplinärenden, som vägledning. Där kan utläsas att RN ställer höga krav på revisorernas planering avseende vä-

sentlighet och risk. Revisorn måste bland annat skaffa sig god kännedom om det bolag han ska revidera. Han måste även göra en väsentlighetsbedömning och riskanalys för varje uppdrag. Dessa bedömningar måste vara anpassade till bolagets specifika förutsättningar samt stå i relation till bolagets ekonomi.

Abstract

- Title:** Väsentlighet och risk vid planering av revision
- Seminar date:** January 14-15, 2010
- Course:** HARK11
- Author:** Anna Åberg
- Advisor:** Krister Moberg
- Key words:** Auditing, generally accepted auditing standards, planning, materiality and risk
- Purpose:** To research what the auditor needs to do in the planning process regarding materiality and risk according to generally accepted auditing standards in Sweden
- Methodology:** The laws used in this paper are ABL and RL. I have also studied the practice of RN and their matter of discipline, literature and articles on the subject.
- Theoretical perspective:** The theoretical perspective features the subjects auditing, auditor's role, what generally accepted auditing standards is and the auditing process on a general level. Then materiality and risk are explained and finally the specific theory concerning the matter of discipline.
- Conclusions:** Since the RS and the doctrine is not sufficiently clear and detailed regarding generally accepted auditing standards, the practice of RN is used as a guide. There can be inferred that the RN makes profound demands on auditors' planning for materiality and risk. The auditor must include

gaining a thorough knowledge of the company he is going to audit. He must also make a materiality assessment and risk analysis for each assignment. These assessments must be adapted to the company's specific conditions and be related to the company's finances.

Innehållsförteckning

1	Inledning	8
1.1	Bakgrund	8
1.2	Problemformulering	9
1.3	Syfte	9
1.4	Metod och material.....	9
1.5	Avgränsningar	10
2	Allmänt om revision och revisorer	11
2.1	Allmänt om revision.....	11
2.1.1	God revisionsssed	11
2.2	Allmänt om revisorn.....	12
2.2.1	Revisorn i olika roller.....	12
2.2.2	God revisorssed	13
2.2.3	Revisorsnämnden	13
3	Revisionsprocessen	14
3.1	Planering.....	14
3.2	Granskning	15
3.3	Rapportering.....	15
3.4	Dokumentation	16
4	God revisionsssed vid planering avseende väsentlighet och risk.....	17
4.1	Väsentlighet.....	17
4.1.1	Vad är väsentlighet?.....	17
4.2	Risk.....	18
4.2.1	Olika risker	18
4.3	Kommande förändringar	20
5	Disciplinärenden och analys.....	22
5.1	Kännedom om klientbolagets verksamhet	22
5.1.1	D 30/06 Grundläggande kunskaper om klientens verksamhet saknas	23
5.1.1.1	RNs bedömning.....	23
5.1.1.2	Kommentar.....	24
5.1.2	D 8/99 Små revisionsklienter – kännedom om klientbolagets verksamhet och interna rutiner saknas.....	24
5.1.2.1	RNs bedömning.....	25
5.1.2.2	Kommentar.....	25
5.1.3	Sammanfattande synpunkter	25
5.2	Planering och riskbedömning i nystartade företag och förstagångsuppdrag.....	26
5.2.1	D 1/01 Otillräckligt bakgrundsmaterial vid förstagångsuppdrag.....	26
5.2.1.1	RNs bedömning	27
5.2.1.2	Kommentar	28
5.2.2	D 44/99 Förstagångsuppdrag	28
5.2.2.1	RNs bedömning	29
5.2.2.2	Kommentar	29
5.2.3	D 26/00 Nystartat bolag – kontroll av centrala rutiner.....	30
5.2.3.1	RNs bedömning	30
5.2.3.2	Kommentar	30
5.2.4	Sammanfattande synpunkter	30
5.3	Otillräcklig eller ingen planering	31
5.3.1	D 42/03 Underlåtenhet riskanalyser och granskningsplan.....	31
5.3.1.1	RNs bedömning	32

5.3.1.2	<i>Kommentar</i>	32
5.3.2	D 28/04 Underlåtenhet riskanalys	32
5.3.2.1	<i>RNs bedömning</i>	33
5.3.2.2	<i>Kommentar</i>	33
5.3.3	D 6/02 Risk för förseningsavgift inte skäl för bristfällig planering	33
5.3.3.1	<i>RNs bedömning</i>	34
5.3.3.2	<i>Kommentar</i>	34
5.3.4	Sammanfattande synpunkter	34
5.4	Standardiserade granskningspunkter – ingen anpassad planering har gjorts	35
5.4.1	D 30/02 Muntlig diskussion som planeringsunderlag.....	35
5.4.1.1	<i>RNs bedömning</i>	36
5.4.1.2	<i>Kommentar</i>	36
5.4.2	D 6/00-01 Standardiserad blankett med samma granskningspunkter oavsett klient 36	
5.4.2.1	<i>RNs bedömning</i>	36
5.4.2.2	<i>Kommentar</i>	37
5.4.3	D 9/00-01 Bensinbolag - kontanta medel.....	37
5.4.3.1	<i>RNs bedömning</i>	38
5.4.3.2	<i>Kommentar</i>	38
5.4.4	Sammanfattande synpunkter	38
5.5	Felaktig riskbedömning och omotiverade väsentlighets-belopp	39
5.5.1	D 43/04 Väsentlighetsbelopp vid riskbedömning i förhållande till omsättning och eget kapital.....	40
5.5.1.1	<i>RNs bedömning</i>	40
5.5.1.2	<i>Kommentar</i>	40
5.5.2	D 40/99 Inkassoverksamhet – hantering av klientmedel	41
5.5.2.1	<i>RNs bedömning</i>	41
5.5.2.2	<i>Kommentar</i>	42
5.5.3	Sammanfattande synpunkter	43
6	Slutsats	44
	Källförteckning	46

Förkortningar

ABL – Aktiefbolagslag (2005:551)

FAR SRS – Föreningen Auktoriserade Revisorer och Svenska Revisorssamfundet

ISA – International Standards on Auditing

KK – Kommerskollegium

RL – Revisorslag (2001:883)

RN – Revisorsnämnden

RS – Revisionsstandard i Sverige

SUT – Systematisk uppsökande tillsyn

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Vid en revision granskas inte varje enskild transaktion av revisorn, utan ett urval av transaktioner görs. För att revisionen ska bli effektiv och för att rätt poster ska granskas måste revisorn noggrant planera vad som ska granskas och hur ingående granskningen ska vara för varje enskild klient. Granskningens tyngdpunkt ska ligga där risken för väsentliga fel är störst, man brukar tala om principerna väsentlighet och risk.¹

Planeringen av en revision anses allmänt vara den viktigaste fasen i de flesta revisionsuppdrag. Det är då revisorn planerar hur uppdraget ska utföras för att revisionen ska bli så effektiv som möjligt. Det är även under planeringen som revisorn ska se till att revisionsrisken, risken för att väsentliga fel inte upptäcks, reduceras till en acceptabel nivå. För att kunna säkerställa detta måste revisorn bland annat ha förståelse för klientens företag och verksamhet för att därmed kunna bedöma risken för väsentliga fel i de finansiella rapporterna. Andra områden som revisorn måste ha kännedom om när han planerar sitt uppdrag är till exempel vilka redovisningsprinciper som används, intern kontroll och IT-användning.²

Revisorer har gjort väsentlighetsbedömningar och riskanalyser i minst 150 år. Vid det här laget borde begreppen väsentlighet och risk vara lätt för revisorerna att förstå och använda i revisionsarbetet. Trots detta diskuteras och kommenteras ämnet av flera inflytelserika grupper inom professionen. Ett av problemen med bedömning av väsentlighet och risk är att det främst bygger på revisorns eget professionella omdöme.³ Revisorernas bedömningar av väsentlighet och risk kommer att påverka bland annat hur mycket arbete de kommer att lägga ner på revisionen. Att dessa bedömningar är rätt gjorda och välgrundade är avgörande för en väl genomförd revision.⁴ En närmare granskning av ett flertal reviderade finansiella rapporter som innehåller felaktigheter, visar att revisorn i fråga har misslyckats med att leva upp till de standarder som revisorsorganisationerna satt upp. Det kan

¹ FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 14-15

² Ridley, *Not just a phase*, sid 65-66

³ McKee and Eilifsen, *What is all the fuss about materiality?*, sid 49

⁴ McKee and Eilifsen, *Current materiality guidance for auditors*, sid 54

till exempel bero på otillräcklig eller obefintlig planering, tidspress eller oberoendeproblematik.⁵

1.2 Problemformulering

Enligt ABL 9:3 ska en revisor granska bolagets årsredovisning, bokföring samt styrelsens och VDs förvaltning. Där står också att granskningen ska vara så ingående och omfattande som god revisionsssed kräver. När lagen skrevs utelämnade man medvetet att ge exempel på vad som ingår i god revisionsssed. Anledningen till detta är att revisorns granskning ska få växlande omfattning och innebörd beroende på bolagens skiftande förhållanden. Dessutom ska granskningen fortlöpande kunna anpassas till utvecklingen som sker i praxis på området.⁶ Att följa god revisionsssed innebär i första hand att följa de regler som står i RS med stor integritet och professionellt omdöme. Dock ger RS och doktrin ganska lite vägledning för vad som gäller i många situationer. Exakt vad god revisionsssed innebär är inte tydligt, så vad krävs egentligen av en revisor för att han ska kunna anses ha handlat i enlighet med god revisionsssed vid revisionsplaneringen avseende väsentlighet och risk?

1.3 Syfte

Att undersöka vad som krävs av revisorn i planeringsprocessen avseende väsentlighet och risk enligt god revisionsssed.

1.4 Metod och material

I detta examensarbete har rättskällevärdet använts för att närmare undersöka vad god revisionsssed är vid revisionsplaneringen avseende väsentlighet och risk. Detta innebär att rättskällor, det vill säga lagar, lagförarbeten, rättspraxis och doktrin, har använts för att analysera vad som är god revisionsssed. Rättskällevärdet hänvisar till vad som får, bör och ska beaktas.⁷

Lagarna som använts i det här arbetet är ABL och RL. Även RS räknas till denna kategori av rättskällor även om det inte ingår i svensk lagstiftning. Att RS räknas till lagarna beror på att ABL hänvisar till RS i lagtexten.

⁵ Mitchell, *Audit risk*, sid 22

⁶ Proposition 1997/98:99, sid 147

⁷ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, sid 36

Rättskälleläran har under senare år utvidgats från att innefatta de traditionella fyra rättskällorna till att betrakta allt som påverkar rättstillämpningen som rättskällor. Detta innebär till exempel andra myndigheters praxis, inte bara domstolens, också ingår i rättskälleläran.⁸ Den praxis som använts är RNs disciplinärenden där olika revisorer har blivit anmälda bland annat för att inte ha skött planeringen på ett godtagbart sätt.

Dessutom har ny teknik ändrat förutsättningarna för att identifiera och inhämta relevant material samt för rättskällornas användning. Datoriseringen gör att det har blivit lättare, snabbare och billigare att få tag i relevant material, till exempel artiklar som berör ämnet, vilket också leder till att mer material används.⁹ Doktrinen i det här arbetet innefattar litteratur inom området revision samt artiklar ur olika ekonomiska tidskrifter.

1.5 Avgränsningar

Det här arbetet kommer att handla om god revisionsred vid planering avseende väsentlighet och risk i Sverige. Övriga delar av revisionens planeringsprocess kommer inte att behandlas i uppsatsen. Inte heller vad som anses vara god revisionsred i andra länder.

⁸ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, sid 36-37

⁹ Ibid

2 Allmänt om revision och revisorer

2.1 Allmänt om revision

Revisionen är en oberoende granskning av hur bolaget har skött sin redovisning och förvaltning. När ägare av ett företag har ett begränsat ansvar ställs särskilda krav på hur ett företags ställning och resultat redovisas. Ett företag har olika intressenter, som till exempel ägare, långgivare, kunder och anställda, vilka alla måste kunna lita på den ekonomiska information som visas upp.¹⁰ Revisionen ska ge trovärdighet åt denna information, vilket är en viktig förutsättning för att näringslivet ska fungera effektivt. Detta är en av anledningarna till att det anses nödvändigt att en revisor granskar företagets ekonomi och förvaltning.¹¹

Revisionen består av två olika delar, redovisningsrevision och förvaltningsrevision, vilka båda görs dels löpande under året och dels i samband med bokslut och årsredovisning. Redovisningsrevisionen omfattar bland annat att granska om resultaträkningen ger en rättvisande bild av företagets resultat, om de tillgångar som är upptagna i balansräkningen existerar, tillhör bolaget och är rätt värderade, om alla tillgångar och skulder finns upptagna i balansräkningen samt om resultat- och balansräkningen stämmer överens med bokföringen. Förvaltningsrevisionen omfattar granskning av till exempel styrelseprotokoll, budget, periodbokslut och delårsrapporter. Meningen med förvaltningsrevisionen är att undersöka om VD och styrelse har uppfyllt sina plikter enligt ABL för att revisorn ska kunna till- eller avstyrka ansvarsfrihet i revisionsberättelsen.¹²

2.1.1 God revisionssed

All revision ska utföras enligt god revisionssed enligt ABL 9:3. Begreppet god revisionssed utvecklas främst av revisionsorganisationer som FAR och även Revisorsnämnden (RN). Revisionsorganisationerna har formulerat uttalanden i form av rekommendationer om vad som anses vara god revisionssed inom olika områden.¹³ Men för revisorerna är

¹⁰ FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 11-12

¹¹ Moberg, *Bolagsrevisorn*, sid 34

¹² FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 13-14

¹³ Moberg, *Bolagsrevisorn*, sid 36

inte god revisionsred bara en fråga om vad som står i revisorsorganisationernas rekommendationer, det handlar även om erfarenhet och professionellt omdöme.¹⁴

Man har avstått från att ge detaljerade föreskrifter om granskningens omfattning och inriktning i ABL.¹⁵ En anledning till att det inte är lagstadgat vad som ingår i god revisionsred är att det finns risk att revisorns granskning i så fall begränsas och att det ändå skulle behöva fyllas ut av och kompletteras med gällande uppfattning om god revisionsred. Därför har ett system med ramlagstiftning behållits, som ålägger revisorerna att iaktta god revisionsred.¹⁶ RN har till uppgift att utveckla och främja god revisionsred på ett ändamålsenligt sätt. I egenskap av statens organ på revisorsområdet ska RN genom föreskrifter, uttalanden och beslut i enskilda ärenden ansvara för att normeringen utvecklas på ett lämpligt sätt. Detta innebär att RN får ett tolkningsföreträde vad gäller innehållet i god revisionsred.¹⁷ Systemet med ramlagstiftning innebär dock inte att den slutliga tolkningen av innebörden i begreppet överlämnas till revisorsorganisationerna. Det är alltid ytterst en uppgift för domstolarna att avgöra vad som i ett enskilt fall utgör god revisionsred.¹⁸

2.2 Allmänt om revisorn

Revisorns uppgift är att granska bolagets årsredovisning, räkenskaper samt styrelsens och VD:s förvaltning. Granskningen ska vara så omfattande och ingående som god revisionsred kräver.¹⁹ Slutsatserna från granskningen ska revisorn rapportera i en årlig revisionsberättelse, där han uttalar sig om årsredovisningen och bolagets ekonomiska förvaltning. Revisionsberättelsen är målet för revisionen och den enda rapporten som är obligatorisk enligt lag samt den enda finansiella rapporten som blir offentlig.²⁰

2.2.1 Revisorn i olika roller

Revisorer kan komma att agera i olika roller. Exempel på dessa är den klassiska revisorsrollen och konsultrollen. Den klassiska revisorsrollen innebär att revisorn bedriver kontroll i klientens näringsverksamhet och konsultrollen innebär att revisorn är rådgivare till

¹⁴ FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 16

¹⁵ Moberg, *Bolagsrevisorn*, sid 36

¹⁶ Proposition 1997/98:99, sid 147

¹⁷ Proposition 2000/01:146, sid 87

¹⁸ Proposition 1997/98:99, sid 147

¹⁹ ABL 9:3

²⁰ FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 11-12, 16

klienten eller till andra. En tredje roll kan vara att revisorn sköter om uppgifter för klientens räkning som normalt faller inom ramen för klientens egen näringsverksamhet.²¹

2.2.2 God revisorssed

En revisor ska iaktta god revisorssed enligt revisorslagen 19 §. Uttrycket för vad FAR SRS anser vara god revisorssed finns i de yrkesetiska regler som de har utarbetat. Dessa regler är dock inte uttömmande och ger inte svar på alla frågor. För vissa frågor finns det även kompletterande rekommendationer och uttalanden.²² Bestämmelsen innebär att skyldigheten inte begränsas till enbart revisionsuppdrag, utan är tillämplig på revisorns yrkesverksamhet överhuvudtaget, alltså även på andra närliggande uppdrag som förekommer inom ramen för revisorsyrkets utövande som till exempel rådgivning och skattefrågor.²³

2.2.3 Revisorsnämnden

Revisorsnämnden är den statliga myndighet som hanterar revisorsfrågor. En av RNs huvuduppgifter är att utöva tillsyn över kvalificerade revisorer. RN tar emot och prövar anmälningar från till exempel klienter, konkursförvaltare eller andra myndigheter när dessa anser att en revisor inte skött sitt uppdrag enligt god revisions sed. RN har även en uppsökande verksamhet samt öppnar granskningsärenden på grund av uppgifter i media oavsett om någon anmälan inkommit eller inte.²⁴ RNs sanktioner är erinran, varning, straffavgift och upphävande av godkännande eller auktorisation. Skadeståndsfrågor prövas dock inte av RN utan i domstol.²⁵

RNs tillsynsverksamhet omfattar bland annat systematisk uppsökande tillsyn (SUT) och löpande kvalitetskontroll. I den uppsökande tillsynen granskas både enskilda revisorers och större revisionsbyråers arbete. Om det vid en sådan SUT-utredning framkommer allvarliga brister i en revisors verksamhet överförs ärendet till ett disciplinärende och prövas för en eventuell disciplinär åtgärd. Detsamma gäller om allvarliga brister i en revisors verksamhet framkommit vid en genomförd kvalitetskontroll.²⁶

²¹ Moberg, *Bolagsrevisorn*, sid 38

²² Moberg, *Bolagsrevisorn*, sid 39

²³ http://www.farsrs.se/portal/page?_pageid=33,38328&_dad=portal&_schema=PORTAL

²⁴ http://www.revisorsnamnden.se/rn/om_rn_4706.html

²⁵ FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 22

²⁶ http://www.revisorsnamnden.se/rn/tillsyn/las_mer_om_systematisk_och_uppsokande_tillsyn_och_kvalitet_skontroll.html

3 Revisionsprocessen

Revisionen kan ses som en process och kan delas in i följande fyra moment: planering, granskning, rapportering och dokumentation.²⁷

3.1 Planering

Planeringsprocessen ska ge revisorn en nödvändig översikt av uppdraget för att kunna bedöma vilka områden som är viktiga för revisionen. Den ligger också till grund för revisorns bedömning av vilka särskilda revisionsmässiga problem som kan uppstå samt hur granskningen ska kunna genomföras mest effektivt.²⁸ En viktig del av planeringen är att skaffa sig god kunskap om verksamheten för att kunna identifiera händelser, transaktioner och andra förhållanden som kan ha en väsentlig påverkan på årsredovisningen, bokföringen och företagsledningens förvaltning.²⁹ Dessutom ska revisorn ta ställning till bland annat vilka medarbetare som ska arbeta med uppdraget, lägga upp en tidsplan samt revisionsarvode.³⁰

För att kunna genomföra en så effektiv och klientanpassad revision som möjligt krävs att revisorn noga planerar revisionsarbetet. Eftersom revisorn inte kan granska allt utan endast stickprov måste han göra ett urval. Detta urval sker mot bakgrund av väsentlighet och risk för att granskningen ska kunna sättas in där risken för väsentliga fel är som störst i det specifika bolaget. Målet med planeringsarbetet är att arbeta fram en revisionsplan som beskriver den förväntade omfattningen och inriktningen av revisionen.³¹ För att revisionen ska bli effektiv och för att rätt punkter ska granskas måste revisorn noggrant planera vad som ska granskas och hur ingående granskningen ska vara för varje enskild klient.³²

Revisorn måste skaffa information om bland annat verksamhet, organisation, marknad, konkurrenter för varje företag han ska revidera för att kunna planera en effektiv revision. Baserat på informationen som samlats in görs ett urval av granskningspunkter och huvudrevisorn ska planera sitt eget och sina medarbetares arbete utefter detta. Planeringen ska

²⁷ Moberg, *Bolagsrevisorn*, sid 110-111

²⁸ Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 63

²⁹ RS 300, *Planering*, p 6SE

³⁰ Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 64

³¹ Moberg, *Bolagsrevisorn*, sid 111, 116

³² FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 14-15

leda till en övergripande granskningsplan och ett arbetsprogram i vilket bland annat granskningsmetoder och direkta granskningsåtgärder ska anges.³³

3.2 Granskning

Revisorn ska enligt ABL 9:3 granska företagets bokföring, årsredovisningen, förvaltning samt skatter och avgifter. Revisorn väljer mellan olika granskningsmetoder, substansgranskning, granskning av kontroller eller en kombination av båda, för att på ett effektivt sätt nå fram till målet med granskningen. Vilken av dessa metoder som används beror till stor del på kvaliteten på det specifika företagets interna kontroll. Granskning av kontroller innebär att revisorn undersöker att företagets interna kontroller fungerar som de ska. Substansgranskning är en granskning av innehållet i olika resultat- och balansposter, löpande redovisning eller bokslut och har till mål att upptäcka väsentliga felaktigheter. Substansgranskningen delas upp i två slag, detaljgranskning och analytisk granskning. Detaljgranskningen kan till exempel vara att revisorn granskar enskilda transaktioner och saldon, medan analytisk granskning innebär att redovisade siffror jämförs med till exempel tidigare års siffror, budget eller nyckeltal för branschen.³⁴

3.3 Rapportering

Målet för revisorns granskning är revisionsberättelsen som ska innehålla uttalanden om årsredovisningen, bolagets räkenskaper samt styrelsens och VDs förvaltning. Revisionsberättelsen är bara en del av revisorns rapportering, han lämnar ofta ett flertal olika både muntliga och skriftliga rapporter till beslutsfattare i företaget. Dessa rapporter kan bland annat innehålla kritik gällande interna kontroller, olika iakttagelser som revisorn har gjort men även konstruktiva förslag till förbättringar. Det är viktigt att revisorn har en öppen och direkt kontakt med företagsledningen så att företaget får en chans att rätta till eventuella fel innan det är dags för revisionsberättelsen.³⁵

Revisionsberättelsen ska lämnas till styrelsen minst tre veckor före ordinarie stämma enligt ABL 9:28 och är den enda av revisorns rapporter som blir offentlig. I revisionsberättelsen ska revisorn uttala sig om ifall årsredovisningen har upprättats enligt årsredovisningslagen. Han ska även tillstyrka eller avstyrka att balans- och resultaträkningen fast-

³³ FAR, *Vad gör en auktoriserad revisor?*, sid 14-15

³⁴ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 61-63

³⁵ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 93-94

ställs, att vinsten disponeras enligt förslaget i förvaltningsberättelsen samt att styrelseledamöterna och VD beviljas ansvarsfrihet.³⁶

3.4 Dokumentation

Enligt RL 24 § ska revisorer och registrerade revisionsbolag dokumentera sina uppdrag. Vidare fastställs även att dokumentationen ska innehålla information som är väsentlig för att revisorns arbete och opartiskhet ska kunna bedömas i efterhand. Dokumentationen ska vara färdigställd när rapportering avges.

Dokumentation innebär de arbetspapper som upprättats eller inhämtats och bevarats i samband med genomförandet av revisionen. Dokumentationen ska innehålla information om planeringen av granskningsarbetet, omfattning och förläggning i tiden av granskningsarbetet samt resultatet. Den ska även innehålla revisorns resonemang kring de förhållanden som kräver bedömning och de slutsatser han kommit fram till av dessa bedömningar. Omfattningen av dokumentationen är en fråga om revisorns professionella bedömning.³⁷

³⁶ ABL 9:31-33

³⁷ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 74-75

4 God revisionsned vid planering avseende väsentlighet och risk

Det här avsnittet bygger främst på RS och doktrin som behandlar väsentlighet och risk. Det är av en mer allmän karaktär för att ge läsaren en övergripande bild av de olika begreppen. I nästa kapitel presenteras mer specifik teori som är kopplad till de olika disciplinärenden som jag har valt att undersöka.

I Sverige är målet för den lagstadgade revisionen bland annat att revisorn ska kunna uttala sig om ifall årsredovisningen i alla väsentliga avseenden har upprättats enligt tillämplig lag om årsredovisning.³⁸ För att kunna göra det måste han skaffa sig förståelse för företagets redovisningssystem och interna kontroll samt bedöma revisionsrisken och dess komponenter inneboende risk, kontrollrisk och upptäcktsrisk.³⁹ Revisorn ska enligt god revisionsned beakta väsentligheten och sambandet mellan den och revisionsrisken när han planerar en revision.⁴⁰

4.1 Väsentlighet

För att revisorn inte ska granska fel saker eller glömma bort viktiga områden måste väsentlighet bedömas redan under planeringen. När han väljer ut de poster som ska granskas noga utgår revisorn från vissa väsentlighetstal och minimibelopp. Dessa tal ska fastställas för varje företag individuellt, både för räkenskaperna som helhet och för enskilda balansposter. Revisorns egen rimlighetsbedömning är det som ska avgöra vad som är väsentligt.⁴¹

4.1.1 Vad är väsentlighet?

Information kan anses vara väsentlig i de fall då en felaktighet kan påverka de ekonomiska val användaren av den finansiella informationen gör. Problemet med väsentlighet är att det bygger på revisorns professionella bedömning. Revisorn måste bestämma väsentlighet i planeringsstadiet för att kunna leda den kommande revisionen, en så kallad preliminär väsentlighetsbedömning. Detta kan, men behöver inte, vara samma väsentlighetsbedöm-

³⁸ RS 320, *Väsentlighet vid revision*, p 4SE

³⁹ RS 400, *Riskbedömning och intern kontroll*, p 1

⁴⁰ RS 320, *Väsentlighet vid revision*, p 2

⁴¹ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 36

ning som företagsledningen använder sig av. Revisorn utgår från faktorer som revisionsrisk och behovet av att kunna göra en effektiv revision när han bestämmer om han ska använda samma väsentlighetsbedömning som företagsledningen eller inte.⁴²

Revisorn måste göra en väsentlighetsbedömning vid varje enskild revision. Detta kan vara svårt eftersom både kvalitativa och kvantitativa faktorer måste tas med i beräkningen. Dessutom finns det ingen formell guide i revisionsstandarderna för hur väsentligheten ska implementeras. Dock är väsentlighetsbedömningen avgörande för en väl genomförd revision. Efterhand som revisionsbevis samlas in och nya fakta tillkommer under revisionen måste revisorn omvärdera väsentlighetsbedömningen och den kan komma att ändras från den preliminära bedömningen vid planeringen till en slutlig bedömning vid rapporteringen.⁴³ De kvantitativa faktorerna handlar om belopp medan de kvalitativa handlar om karaktär som till exempel otillräcklig eller felaktig beskrivning av redovisningsprinciper eller underlåtenhet att upplysa om brott mot olika föreskrifter.⁴⁴

Studier har visat att de viktigaste faktorerna vid en revisors bedömning av väsentlighetstal är finansiella, som vilken procentuell effekt en specifik post kan ha på nettovinsten. Även ickefinansiella faktorer spelar in vid bedömningen av väsentlighetstal som till exempel revisorns utbildningsgrad, erfarenhet och vilken typ av revisionsbyrå han arbetar för.⁴⁵

4.2 Risk

Väsentlighetsbedömning tillsammans med bedömning av riskerna är det som styr hur mycket som ska granskas samt när och hur granskningen ska ske. Utöver att göra det lättare för revisorn att hitta väsentliga fel i redovisningen eller svagheter i den interna kontrollen, ligger riskanalysen även till grund för förvaltningsrevisionen.⁴⁶

4.2.1 Olika risker

Risken som finns för att revisorn ska göra ett felaktigt uttalande i revisionsberättelsen kallas revisionsrisk. Revisionsrisken påverkas av tre andra typer av risker: inneboende risk, kontrollrisk och upptäcktsrisk.⁴⁷

⁴² McKee and Eilifsen, *What is all the fuss about materiality?*, sid 49

⁴³ McKee and Eilifsen, *Current materiality guidance for auditors*, sid 54

⁴⁴ RS 320, *Väsentlighet vid revision*, p 5

⁴⁵ Iskandar and Iselin, *A review of materiality research*, sid 237

⁴⁶ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 37

⁴⁷ RS 400, *Riskbedömning och intern kontroll*, p 3SE

Inneboende risk beror på företagets verksamhet. Olika förhållanden i företaget kan öka risken för att det blir fel i redovisningen eller brister i förvaltningen. Alla olika verksamheter har en inneboende risk.⁴⁸ Vid utformandet av den övergripande revisionsplanen ska revisorn bedöma den inneboende risken på årsredovisningsnivå, vilket till exempel kan vara företagsledningens integritet, erfarenhet och kunskapsnivå hos företagsledningen, karaktären på företagets affärsverksamhet samt faktorer som påverkar den specifika branschen som företaget verkar inom. När sedan granskningsprogrammet utformas ska denna bedömning tillämpas på väsentliga saldon och transaktionsslag som till exempel konton som kan innehålla felaktiga uppgifter, risken för förlust eller förskingring eller transaktioner som inte behandlats på sedvanligt sätt.⁴⁹

Kontrollrisk är risken för att företagets egna system för intern kontroll inte upptäcker att fel begåtts. Det kan påverkas av företagsledningens kompetens och integritet, men även av hur företagets system för intern kontroll är utformat. Inget system för intern kontroll är hundra procentigt säkert.⁵⁰ System för intern kontroll innebär alla de riktlinjer och rutiner som företagsledningen infört för att uppnå målet att säkra att verksamheten sköts väl och effektivt.⁵¹ Revisorn ska dokumentera den förståelse han har skaffat sig av företagets system för intern kontroll, bedömningen av kontrollrisken samt vad denna bedömning grundar sig på.⁵²

Upptäcktsrisken är risken för att väsentliga fel inte upptäcks vid revisionen och är därmed direkt beroende av granskningens inriktning och omfattning.⁵³

Ett vanligt samlingsnamn för operationella risker, rapporteringsrisker, efterlevnadsrisker och risk management är affärsrisk. Detta kan vara risker för att företaget inte kan uppnå operationella mål, att den finansiella informationen inte är tillförlitlig eller att företaget inte efterlever gällande lagar och regler. Företagets affärsrisk påverkar direkt revisionens inriktning och omfattning.⁵⁴

⁴⁸ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 38

⁴⁹ RS 400, *Riskbedömning och intern kontroll*, p 11-12

⁵⁰ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 38

⁵¹ RS 400, *Riskbedömning och intern kontroll*, p 8

⁵² RS 400, *Riskbedömning och intern kontroll*, p 25

⁵³ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 38

⁵⁴ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 39

Revisorns bedömning av risker innefattar främst risken för felaktiga värderingar av enskilda poster och övrig information i den finansiella rapporteringen. Revisorns granskning bör även omfatta en genomgång av organisationens processer och rutiner för att identifiera, bedöma och hantera risker i verksamheten. Revisionens inriktning innebär en risk att samtliga affärs- och verksamhetsrisker i en organisation inte uppmärksammas.⁵⁵

Det finns ett omvänt samband mellan väsentlighet och revisionsrisk, ju högre väsentlighet desto lägre revisionsrisk och tvärtom. Om revisorn sätter en lägre nivå på väsentligheten ökar revisionsrisken vilket kompenseras genom att minska den bedömda nivån på kontrollrisken eller att minska upptäcktsrisken.⁵⁶

4.3 Kommande förändringar

För några år sedan gjorde FAR SRS en översättning av de standarder som gällde då och sammanställde dessa till ett antal RS. De lade också in anvisningar om hur ISA ska tillämpas i Sverige genom att lägga till ”SE-punkter”. Sedan dess har det gjorts ändringar i ISA och det är dags att göra en ny översättning av alla ISA till svenska. I nuläget har de revisorer i Sverige som är knutna till internationella nätverk krav på sig att använda ISA medan andra byråer tillämpar RS, vilket innebär att revisorer i Sverige arbetar med olika standarder för god revisionsred.⁵⁷

I ISA 315, som behandlar riskbedömning, är tillämpningsavsnittet omfattande och mycket längre än huvuddelen. Avsnittet innehåller en bra genomgång av hur revisorn ska bedöma risken för väsentliga fel både gällande inneboende risker och hur han ska se på de kontroller som är avsedda att minska riskerna.⁵⁸ Det är också tydligare än i RS 310 att målet är att revisorn ska skaffa sig förståelse för klientbolaget för att han ska kunna bedöma riskerna. ISA 315 är tydlig med vad revisorn *skall* skaffa sig förståelse för (p 11-23), att han ska diskutera riskerna för väsentliga fel med sitt team (p 10 och A12-A13) samt krav på dokumentation av förståelse och riskbedömning (p 33).

⁵⁵ Tunbjörk och Wikland, *Intern styrning och kontroll allt viktigare*, sid 39

⁵⁶ RS 320, *Väsentlighet vid revision*, p 10

⁵⁷ Herolf och Hjalmarsson, *Tydligare krav på revisorn med nya ISA*, sid 34

⁵⁸ Herolf och Hjalmarsson, *Tydligare krav på revisorn med nya ISA*, sid 35

Jämfört med dagens RS finns det fler krav i nya ISA. Detta innebär att arbetsbördan för revisorer till viss del kommer att öka vid en perfekt och maximalt effektiv revision, men inte så mycket eftersom det mesta som krävs i ISA egentligen redan har krävts i RS. Dock blir reglerna tydligare och mer målinriktade i ISA och viss ökad dokumentation krävs.⁵⁹

⁵⁹ Ibid

5 Disciplinärenden och analys

ABL och RS ger enligt min mening inte en klar bild av vad som är god revisionsred, det är till stor del beroende av revisorns egen erfarenhet och professionella bedömning. För att få en bättre kunskap om vad som gäller enligt god revisionsred har ett antal disciplinärenden från RN valts ut. Jag kommer att kort redogöra för vad som har hänt i dessa fall, RNs bedömning samt även själv kommentera fallen. Disciplinärendena är uppdelade under fem underrubriker där fall som berör samma problematik ligger under en rubrik. Under varje underrubrik redogörs först för viss teori utifrån RS och doktrin som berör den specifika problematik som fallen handlar om. Denna teori är mer utförlig än i tidigare kapitel. För en mer allmän förståelse av väsentlighet och risk hänvisas till kapitel fyra där dessa begrepp förklaras närmare.

5.1 *Kännedom om klientbolagets verksamhet*

Varje enskilt företag är unikt och måste granskas utifrån sina speciella förhållanden. Därför är det viktigt att revisorn börjar med en omfattande informationsinsamling för att skaffa sig god kännedom om företaget och dess verksamhet. Informationen ska ge revisorn kännedom både om externa och interna förhållanden som till exempel bransch, marknad, konkurrenssituation, kunder, leverantörer, tjänster och produkter, finansiell situation, organisation, ägarförhållanden, marknadsföring och IT-användning.⁶⁰ Anledningen till att det är viktigt att revisorn har kännedom om klientbolaget och dess verksamhet är att han ska kunna identifiera och förstå de händelser, transaktioner och förhållanden som kan ha en väsentlig påverkan på årsredovisningen, bokföringen och företagets förvaltning. Kunskapen används för att kunna bedöma företagets inneboende risk och kontrollrisk samt att ligga till grund för granskningsprogrammet.⁶¹

Det finns ett antal olika källor där revisorn kan skaffa sig kunskap om företaget och branschen. Exempel på dessa källor är tidigare erfarenhet av företaget eller branschen, företagets personal, revisorer och andra rådgivare som tidigare utfört tjänster åt företaget, sakkunniga personer utanför företaget, publikationer som rör branschen, lagstiftning som påverkar företaget samt besök i lokaler och produktionsanläggningar.⁶²

⁶⁰ FAR, *Revision en praktisk beskrivning*, sid 33-34

⁶¹ RS 310, *Kunskap om verksamheten*, p 2SE

⁶² RS 310, *Kunskap om verksamheten*, p 8

Nedan följer utdrag ur och kommentarer till två av RNs disciplinärenden som behandlar revisorer vilka har saknat tillräcklig kunskap om sina klientföretag.

5.1.1 D 30/06 Grundläggande kunskaper om klientens verksamhet saknas

Detta är ett fall som RN har mottagit från Skatteverket avseende A-sons revisionsinsats i ett aktieföretag för åren 2002 och 2003. Av anmälan framgår bland annat att A-son inte har anmärkt på att bolaget har underlåtit att bokföra klientmedel. Enligt bolagets ägare bestod verksamheten i förmedling av försäkringslösningar/produkter samt privatekonomisk rådgivning avseende pensionsförsäkringar, kapitalförsäkringar med mera. Bolaget har haft ett klientmedelskonto, men det saknades redovisning och underlag för kontot, trots att det förekommit löpande insättningar och uttag.⁶³

A-son svarade att enligt företagsledningen har bolagets verksamhet bestått i information om olika placeringsmöjligheter och inte i förmedling av finansiella produkter. Han har inte bedömt bolagets intäkter att vara vare sig väsentliga eller av hög risk vid planeringen. Vidare har han inte ansett klientmedelskontot innehålla en sådan risk att det föranleder en djupare granskning än avstämningar mot kontoutdrag och stickprov. A-son ansåg att granskningen av kontot för 01/02 visade att medlen tillhörde aktieägarna och detta påverkade hans granskning av kontot för 2003 på så sätt att ”både väsentlighet och risk minskade ytterligare”.⁶⁴

5.1.1.1 RNs bedömning

En förutsättning för att en revision ska kunna genomföras enligt god revisionsordning är att revisorn skaffar sig grundläggande kunskap om och förståelse för klientens verksamhet. A-son har i sina revisionsplaner för båda räkenskapsåren angett att bolagets syfte är att bedriva förmedling av försäkringar/produkter samt privatekonomisk rådgivning avseende pensionsförsäkringar och kapitalförsäkringar. Därefter har han till RN uppgett att verksamheten enligt företagsledningen bestått i information om olika placeringsmöjligheter och *inte* i förmedling av finansiella produkter. A-sons dokumentation saknade noteringar eller handlingar som visade att han vidtagit några åtgärder för att självständigt kunna bilda

⁶³ Disciplinärende D 30/06, sid 1

⁶⁴ Disciplinärende D 30/06, sid 1-2

sig en uppfattning om vad bolagets verksamhet bestod i och hur den fungerade i praktiken. A-son uppgav även att bolagets intäkter inte har bedömts vara väsentliga eller av hög risk. Detta kan inte anses försvarligt eftersom företags existens är helt beroende av att intäkter genereras. Vad gäller klientmedelskontot har A-son uppgett att det inte har varit prioriterat vare sig ur risk- eller väsentlighetssynpunkt 01/02 och att det har varit ännu lägre prioriterat 03. Mot bakgrund av att det varit fråga om någon form av finansiell verksamhet riktad mot privatpersoner kan hans risk- och väsentlighetsbedömningar av kontot ifrågasättas. RN finner att A-sons revisionsinsats i detta bolag har haft stora brister och inte är utfört enligt god revisionssed.⁶⁵

5.1.1.2 Kommentar

A-son har lämnat motstridiga uppgifter om bolagets verksamhet vilket antyder att han inte riktigt har känt till vad de faktiskt gör. Det visar sig också i att A-son inte tyckte att klientmedelskontot var varken väsentligt eller riskfyllt trots att det förekommit löpande insättningar och uttag under åren vilka har saknat underlag samt att bolagets verksamhet har riktat sig mot privatpersoner. Han har inte heller ansett att bolagets intäkter varit varken väsentliga eller av hög risk, vilket verkar konstigt i ett vinstdrivande företag. Det finns vidare ingen dokumentation som visar att A-son självständigt försökt att bilda sig en uppfattning om verksamheten, han hänvisar till vad företagsledningen har sagt, vilket inte kan anses vara tillräckligt för att kunna genomföra en noggrann och riktig planering av uppdraget.

5.1.2 D 8/99 Små revisionsklienter – kännedom om klientbolagets verksamhet och interna rutiner saknas

Fallet är ett SUT-ärende som blivit överfört till disciplinärende. B-son hade cirka 250 revisionsuppdrag och skötte revisionsverksamheten helt utan medhjälpare. B-sons dokumentation av revisionen i tre aktiebolag har granskats mer ingående. Det visade sig att någon dokumenterad riskbedömning och granskningsplan för uppdragen inte fanns. B-son har uppgett att den enda riskbedömning han gör inför granskningen består av genomläsning av bolagens årsredovisningar och därigenom bildade han sig en uppfattning om vilka poster som är riskfyllda. Revisionsplanering ansåg han vara av mindre vikt, eftersom de flesta av hans klienter var små bolag där i stort sett alla balansposter granskas.⁶⁶

⁶⁵ Disciplinärende D 30/06, sid 2-3

⁶⁶ Disciplinärende D 8/99, sid 1-2

5.1.2.1 RNs bedömning

Enligt god revisionssed ska en revisor göra en noggrann planering av vad som ska granskas och hur ingående granskningen ska vara. Syftet med planeringen är att granskningen ska koncentreras till de områden där risken för väsentliga fel är störst. För att kunna avgöra vilka dessa riskområden är fordras att revisorn har god kännedom om klientbolagets verksamhet och interna rutiner. Att som B-son endast bygga sin planering och riskbedömning på genomläsning av årsredovisningar kan inte anses vara tillräckligt. RN delar inte B-sons uppfattning att revisionsplanering är av mindre vikt i små bolag. Oavsett storlek är det viktigt att det görs en noggrann riskbedömning. Detta gäller inte minst i små ägarledda företag där den interna kontrollen kan åsidosättas av företagsledningen. RN finner att B-sons planering var alltför summarisk för att uppfylla vad god revisionssed kräver.⁶⁷

5.1.2.2 Kommentar

Att gå igenom ett bolags årsredovisning kan ge en viss kunskap om bolagets finanser, men det är mycket information som en revisor behöver ha om sin klient inför en revision som inte står där. Han kan till exempel inte få tillräcklig information om branschen, marknaden eller bolagets interna kontrollsystem. B-son har inte kunnat göra en noggrann och ändamålsenlig planering av uppdraget utan att ha tillräcklig information om bolaget eftersom han då inte kan bedöma riskerna och vad som är väsentligt i det specifika bolaget. Att de flesta av hans klienter var små bolag där alla balansposter kontrolleras är inte skäl till att åsidosätta sin skyldighet att planera revisionen.

5.1.3 Sammanfattande synpunkter

Båda ovanstående fall handlar om revisorer som har blivit anmälda till RN för bland annat bristande planering. Varken A-son eller B-son har haft tillräcklig kännedom om de bolag de reviderat för att kunna planera sina uppdrag enligt god revisionssed. De har inte gjort en tillfredsställande insamling av information om bolagen och deras verksamhet. Utan kännedom om bolagens externa och interna förhållanden kan de inte identifiera och förstå de händelser, transaktioner och förhållanden som kan ha en väsentlig påverkan på årsredovisningen, bokföringen och förvaltningen av det specifika bolaget. De har därmed inte heller kunnat göra en tillförlitlig bedömning av bolagens inneboende risker och kontrollrisker i de här fallen. För att följa god revisionssed skulle både A-son och B-son i början av uppdragen ha skaffat sig en betydligt bättre kunskap om bolagen och deras verksamhet

⁶⁷ Disciplinärende D 8/99, sid 2

än vad de har gjort. Därför kan ingen av dem anses ha följt god revisionssed i de här fallen.

5.2 Planering och riskbedömning i nystartade företag och förstagångsuppdrag

En revisor som ska revidera ett företag för första gången måste vara extra noggrann vid planeringen av sitt uppdrag. Han bör lägga ner extra tid på att skaffa sig den nödvändiga informationen om företaget och verksamheten eftersom han inte känner till detta sedan tidigare. Dessutom kan det medföra problem att de ingående balanserna är reviderade av en annan revisor, eller att de inte är reviderade alls om det är ett nytt företag eller ett företag som inte haft revisionsplikt föregående år.⁶⁸

Vid ett förstagångsuppdrag där företaget inte är nystartat ska revisorn begära kopior av tidigare års räkenskaper, årsredovisningar och andra relevanta dokument från den föregående revisorn för att kunna bilda sig en uppfattning av företaget, dess verksamhet och ekonomi.⁶⁹ Kunskapen används för att kunna bedöma företagets inneboende risk och kontrollrisk samt att ligga till grund för granskningsprogrammet.⁷⁰ En viktig källa till kunskap om ett nytt uppdrag är den tidigare revisorn, som enligt lag är skyldig att lämna de uppgifter som behövs om företagets angelägenheter till den nye revisorn.⁷¹ För att tydliggöra vad som gäller enligt god revisionssed följer här tre av RNs disciplinärenden varav två gäller förstagångsuppdrag och det tredje gäller ett nystartat företag.

5.2.1 D 1/01 Otillräckligt bakgrundsmaterial vid förstagångsuppdrag

Revisorn A-son har blivit undersökt av RN som ett led i systematisk och uppsökande tillsyn (SUT) och ärendet har sedan överfört till ett disciplinärende. Fallet handlar bland annat om A-sons organisation och arbetsfördelning av revisionerna. Revisionsbyrån där A-son arbetade hade ytterligare en heltidsanställd, en gymnasieekonom som ägnade ungefär halva sin arbetstid åt revisionsarbete och andra halvan åt bokföringsuppdrag. Dessutom hade A-son under flera års tid anlitat nyutbildade civilekonomer, en per år, som extra medarbetare.⁷²

⁶⁸ Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 240-241

⁶⁹ Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 67

⁷⁰ RS 310, *Kunnskap om verksamheten*, p 2SE

⁷¹ RS 510, *Förstagångsrevisioner – ingående balanser*, p 7SE

⁷² Disciplinärende D 1/01, sid 1

För nya revisionsklienter inhämtade A-son viss grundinformation som till exempel registreringsbevis, historik i form av bolagets senaste fyra årsredovisningar, bolagsordningen och i förekommande fall reklammaterial för bolaget. Hans fast anställda medarbetare tog hand om inkommande material och sammanställde en årsakt genom att, efter eventuell komplettering, kopiera beslutsdokumentationen. A-son sa sig själv genomföra både riskbedömning och planering av uppdragen men dessa åtgärder har som regel inte dokumenterats. Vidare sa han sig följa företagets utveckling för att kunna uppmärksamma eventuella problem som kunde uppstå. Dessutom har han gått igenom revisionen av föregående räkenskapsår för att få klart för sig vad som var väsentligt för det aktuella bolaget.⁷³

5.2.1.1 RNs bedömning

Revisorn ska uttala sig om bolagets årsredovisning samt om styrelsens och VDs förvaltning i revisionsberättelsen. För att ett sådant uttalande ska vara underbyggt måste revisorn planera arbetet så att revisionen kan genomföras effektivt och ändamålsenligt. Vid planeringen ska revisorn med beaktande av väsentlighet och risk bedöma vad som ska granskas, vilken granskningsmetod som ska tillämpas och hur ingående kontroller som ska genomföras. Revisorn är också skyldig att dokumentera genomförd riskbedömning och planering.⁷⁴

A-son har gjort gällande att han genomfört planering, inklusive riskbedömning, av sina revisionsuppdrag. Utöver hänvisningen att han följer företagen och går igenom föregående års räkenskaper har han inte redogjort för några planeringsåtgärder. Det går inte heller att utläsa ur dokumentationen att någon riskbedömning eller planering har gjorts. I avsaknad av dokumentation och mot bakgrund av de knapphändiga uppgifter A-son har lämnat om planeringsarbetet kan det enligt RNs uppfattning med fog ifrågasättas om A-son planerat uppdragen i enlighet med god revisions sed. Detta gäller särskilt beträffande första gångsrevisioner eftersom de planeringsåtgärder han hänvisat till huvudsakligen bygger på hans tidigare erfarenheter av de bolag som ska revideras.⁷⁵

⁷³ Disciplinärende D 1/01, sid 2-3

⁷⁴ Disciplinärende D 1/01, sid 4

⁷⁵ Disciplinärende D 1/01, sid 4

5.2.1.2 Kommentar

Vid ett förstagångsuppdrag är det speciellt viktigt att revisorn tar sig tid att sätta sig in i den nya klientens verksamhet för att kunna planera en effektiv revision eftersom han inte har någon tidigare erfarenhet av bolaget att dra nytta av vid planeringen. A-son sa att han har samlat in ”viss grundinformation” som han sedan har låtit en anställd ta hand om och sammanställa. Han nämnde ingenting om ifall han har kontaktat bolagets tidigare revisor vilket är en viktig källa till information om bolaget, dess verksamhet och hur det skötts tidigare. Det verkar inte heller som att A-son själv tagit reda på hur bolagets interna kontrollsystem fungerar vilket är viktigt framför allt när han inte sedan tidigare har kännedom om företagsledningens kompetens. Utan den kunskapen kan han inte bedöma riskerna och vad som är väsentligt i bolaget. A-son kan inte anses ha följt god revisions sed vid planeringen och riskbedömningen av sina nya uppdrag då han inte har skaffat sig tillräcklig information om klientens verksamhet och interna kontroller. Eftersom han inte heller har dokumenterat att han har utfört planering och riskbedömning så går det inte att i efterhand bedöma hans arbete, om han överhuvudtaget har utfört de åtgärder som han säger sig ha gjort.

5.2.2 D 44/99 Förstagångsuppdrag

Det här ärendet har initierats av Kommerskollegium (KK) efter att myndigheten erhållit uppgifter om att B-son var vald revisor i mer än 600 aktiebolag. Disciplinärendet har sedan överlämnats till RN.⁷⁶

B-son samarbetade med 15-20 olika bokföringsbyråer och det är genom dessa han fick sina revisionsuppdrag. Den kunskap han hade om de bolag han reviderade fick B-son i regel genom dessa bokföringsbyråer. Han kontaktade i allmänhet inte själv den presumtiva klienten utan litade på bokföringsbyråernas omdöme. Om det var frågan om ett större företag brukade han dock träffa kunden innan han åtog sig uppdraget. Han hade inte för vana att kontakta bolagets tidigare revisor utan nöjde sig med klientens upplysning om anledningen till revisorsbytet och övrig information. B-son upprättade inte några skriftliga granskningsplaner för uppdragen. I de av B-sons uppdrag som har granskats har revisionsplanering inte dokumenterats.⁷⁷

⁷⁶ Disciplinärende D40/99, sid 1

⁷⁷ Disciplinärende D40/99, sid 2, 5

5.2.2.1 RNs bedömning

Vid planeringen grundar sig revisorn på sin kunskap om det aktuella företaget. Om det gäller en ny klient krävs därför att revisorn i samband med att han accepterar uppdraget skaffar sig god kännedom om bolaget och förutsättningarna för dess verksamhet. I de fall då företaget varit föremål för revision tidigare bör kontakt tas med den tidigare revisorn som i regel kan bidra med värdefulla upplysningar.⁷⁸

B-son har erhållit sina uppdrag på rekommendation av de bokföringsbyråer han samarbetade med och har åtagit sig uppdragen utan någon kontakt med klienten. Han har inte heller sammanställt någon egen grunddokumentation om klienterna utan utnyttjat det material som funnits tillgängligt hos bokföringsbyrån. Dessutom har han i regel inte heller kontaktat tidigare revisorer i bolagen. Mot denna bakgrund framstår det inte som sannolikt att B-son, i vart fall i samband med förstagångsrevisioner, har haft sådan kunskap om klienterna som krävs för planeringen av uppdragen i enlighet med god revisionsssed.⁷⁹

5.2.2.2 Kommentar

Det är viktigt att revisorn samlar in nödvändig information för att kunna planera en effektiv och ändamålsenlig revision, speciellt vid ett förstagångsuppdrag. B-son förlitade sig på bokföringsbyråernas information om de nya klienterna istället för att själv samla in det material som behövs. Detta kan hänga ihop med det stora antal klienter han hade, mer än sexhundra aktiebolag, vilket kan göra att han inte har haft tid att sätta sig in i de nya bolagens verksamhet ordentligt. På grund av att B-son inte har tillräcklig kunskap om bolagen har han inte heller haft möjlighet att bedöma risk och väsentlighet på ett godtagbart sätt, dessutom är det inte troligt att han har kunnat lägga ner tillräcklig tid för dessa bedömningar med tanke på antalet uppdrag. Detta är dock inte ett godtagbart skäl för att inte följa god revisionsssed. Han har dessutom inte haft för vana att kontakta bolagens tidigare revisorer, vilka kan bidra med viktig information om klienten. Ingen revisionsplanering har heller dokumenterats för de uppdrag som RN granskat. B-son kan inte anses ha följt god revisionsssed i dessa fall.

⁷⁸ Disciplinärende D40/99, sid 5

⁷⁹ Ibid

5.2.3 D 26/00 Nystartat bolag – kontroll av centrala rutiner

Detta är ett SUT-ärende som överförs till disciplinärende. C-son har bland annat varit revisor i det nystartade bolaget Rörmokeribolaget. Det framgår inte av C-sons dokumentation huruvida han informerat sig om bolagets centrala rutiner, till exempel rutinerna för redovisning, fakturering och hantering av likvida medel. C-son sa att eftersom förevarande år var bolagets första räkenskapsår har han bara läst igenom resultaträkningen för att upptäcka eventuella ”onormala belopp”.⁸⁰

5.2.3.1 RNs bedömning

Av utredningen framgår att C-son inte har gjort någon genomgång eller bedömning av bolagets centrala rutiner. I ett nystartat bolag är det särskilt viktigt att revisorn bildar sig en uppfattning om hur de väsentliga rutinerna fungerar i bolaget. Detta eftersom revisorn inte har några tidigare erfarenheter att utgå ifrån vid planeringen av revisionen. C-son har inte heller dokumenterat någon planering av sina revisioner. C-son har enligt RN inte utfört sitt revisionsarbete enligt god revisionssed.⁸¹

5.2.3.2 Kommentar

Eftersom Rörmokeribolaget är ett nystartat företag har C-son ingen historik att ta hjälp av vid sin revisionsplanering, varken egna erfarenheter av bolaget eller någon annans. Det är därför extra viktigt att skaffa sig kännedom om bland annat bolagets verksamhet samt interna kontroller och rutiner för att kunna identifiera vilka olika risker som finns och vad som är väsentligt i det specifika bolaget. Detta har C-son inte gjort. Dessutom finns ingen dokumentation som visar att han har planerat revisionen. Därför kan C-son inte anses ha planerat uppdraget i enlighet med god revisionssed.

5.2.4 Sammanfattande synpunkter

Vid ett förstagångsuppdrag eller revision av ett nystartat bolag är det extra viktigt att revisorn samlar in information om bolaget och dess verksamhet. Revisorn har ingen tidigare erfarenhet av hur bolaget sköts, företagsledningen, hur interna kontroller fungerar och så vidare. Detta är viktigt för revisorn att känna till för att kunna identifiera riskerna för väsentliga fel. Om bolaget tidigare haft en annan revisor är det viktigt att ta kontakt med denne för att få viktig information om företaget. Revisorerna i de ovanstående fallen

⁸⁰ Disciplinärende D 26/00, sid 2

⁸¹ Disciplinärende D 26/00, sid 2-3

har alla underlåtit att ta reda på viktig information om respektive bolag. A-son säger sig ha samlat in viss grundinformation och läst igenom föregående års revisioner vilket inte kan anses tillräckligt för att lära känna bolaget och dess verksamhet. B-son kontaktade inte tidigare revisorer och i de flesta fall inte heller klienten själv utan förlitade sig på informationen han fått av den bokföringsbyrå som rekommenderat honom för uppdraget. C-sons uppdrag var ett nystartat bolag och därför finns ingen tidigare revisor eller annan historik, varför han borde ha lagt ner extra tid på att ta reda på så mycket som möjligt om bolaget från andra källor. C-son har inte gjort något för att ta reda på hur bolagets centrala rutiner fungerade vilket innebär att han inte har vetat hur rutinerna för till exempel redovisning och hantering av likvida medel fungerat. Varken A-son, B-son eller C-son har skaffat sig tillräcklig kunskap om sina respektive uppdrag för att känna till vilka risker som finns och vad som kan anses vara väsentligt i de olika bolagen. Ingen av dem kan anses ha handlat enligt god revisions sed i de ovanstående fallen.

5.3 Otillräcklig eller ingen planering

Efter att ha accepterat ett revisionsuppdrag, eller att ha beslutat att fortsätta ett pågående revisionsuppdrag, måste revisorn planera hur uppdraget ska genomföras på ett effektivt sätt.⁸² I planeringsstadiet ska revisorn bland annat bedöma inneboende risk och kontrollrisk samt identifiera väsentliga granskningsområden. Han ska även fastställa väsentlighetsnivå för granskningen och bedöma risken för förekomst av väsentliga felaktiga uppgifter eller oegentligheter.⁸³ Följande tre disciplinärenden gäller fall där revisorerna brustit i sin skyldighet att planera sitt uppdrag och identifiera väsentlighet och risk.

5.3.1 D 42/03 Underlåtenhet riskanalyser och granskningsplan

A-son har varit föremål för SUT och ärendet har överförts till disciplinärende. Av det material som A-son skickat in till RN beträffande revisioner i tre olika aktiebolag, kan inte utläsas att han i något fall har upprättat vare sig riskanalyser eller granskningsplaner. Det kan inte heller utläsas av dokumentationen att han beträffande väsentliga resultat- och balansposter skulle ha utfört någon egentlig revision.⁸⁴

⁸² Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 63

⁸³ RS 300, *Planering*, p 9

⁸⁴ Disciplinärende D 42/03, sid 1-2

5.3.1.1 RNs bedömning

En revisor ska enligt god revisionssed med utgångspunkt i en företagen riskanalys noggrant planera sitt revisionsarbete. RNs genomgång av A-sons revisionsarbete visar att A-son inte har baserat sin granskning på någon riskanalys och att han inte heller har planerat sina revisioner. I båda dessa avseenden har han i sin verksamhet genomgående brutit mot god revisionssed.⁸⁵

5.3.1.2 Kommentar

Revisorns väsentlighetsbedömning tillsammans med bedömningen av riskerna i det specifika bolaget är det som styr hur mycket som ska granskas, vilka granskningsmetoder som ska användas och när granskningen ska ske. Detta ska revisorn göra i planeringsstadiet. A-son har inte i något av de tre fall som RN tagit del av varken planerat revisionen eller gjort någon riskanalys. Detta innebär en ökad revisionsrisk, det vill säga risken för att A-son gör felaktiga uttalanden i revisionsberättelserna. Att inte planera revisionerna och inte heller upprätta någon riskanalys kan inte anses följa god revisionssed.

5.3.2 D 28/04 Underlåtenhet riskanalys

Fallet är ett SUT-ärende som överförs till disciplinärende där B-sons arbete blivit utrett. Av det material som B-son delgivit RN beträffande utförd revision i fyra aktiebolag kan inte utläsas att han i något fall har upprättat vare sig riskanalyser eller granskningsplaner. Inte heller kan det utläsas av dokumentationen att han i något fall granskat väsentliga beslut, åtgärder eller förhållanden i respektive bolag. B-son har medgett att han inte upprättar riskanalyser eller revisionsplaner. Han har anfört att riskanalyser skett genom samtal med respektive företagsledare. Dessa samtal har inte dokumenterats.⁸⁶

Ett av bolagen, Bensinbolaget, har dagligen ett betydande flöde av kontanta medel men B-son har varken granskat bolagets rutiner för likvidhantering eller varit närvarande vid någon inventering av kontantkassan. Detta trots att det vid varje bokslut varit differenser mellan det bokförda beloppet och den inventerade kassan.⁸⁷

⁸⁵ Disciplinärende D 42/03, sid 2

⁸⁶ Disciplinärende D 28/04, sid 2

⁸⁷ Disciplinärende D 28/04, sid 4

5.3.2.1 RNs bedömning

En revisor ska enligt god revisionssed med utgångspunkt i en företagen riskanalys noggrant planera sitt revisionsarbete. RNs genomgång av B-sons revisionsarbete visar att B-son inte har baserat sin granskning på någon riskanalys och att han inte heller har planerat sina revisioner. I båda dessa avseenden har han i sin verksamhet genomgående brutit mot god revisionssed.⁸⁸

5.3.2.2 Kommentar

För att kunna välja ut vilka poster i ett bolag som ska granskas noga måste revisorn bedöma väsentlighet och risk under planeringen. Till exempel är Bensinbolagets kontantkassa en post som B-son vid planeringen av revisionen borde ha bedömt som både väsentlig och riskfylld eftersom han sedan tidigare revisioner visste att Bensinbolaget har haft differenser i kontantkassan vid boksluten. Dessutom innebär kontanthantering alltid en högre risk, både vad gäller inneboende risk och kontrollrisk. Att B-son inte baserat sin granskning av något av bolagen på riskanalys och inte heller planerat sina revisioner bryter mot god revisionssed.

5.3.3 D 6/02 Risk för förseningsavgift inte skäl för bristfällig planering

Detta ärende grundar sig på en anmälan till RN gjord av innehavaren av en redovisningsbyrå med vilken C-son samarbetat. Bland annat gäller det C-sons revision av en bolagskoncernen. Av granskningsdokumentationen för moderbolaget framgick inte om någon planering eller riskanalys hade utförts. C-son förklarade att han erhöll materialet för bolaget mycket sent och ansåg därför inte att det var ändamålsenligt att fördjupa sig i någon planering eller särskild riskanalys. Det var viktigare för honom att börja med granskningen så att revisionen kunde slutföras utan att bolaget drabbades av förseningsavgifter. Bolaget var ett försäljningsbolag som sålde produkter som i allt väsentligt togs fram i dotterbolaget.⁸⁹

Inte heller beträffande dotterbolaget innehöll dokumentationen några närmare uppgifter om planering och riskanalys. C-son hänvisade till sitt uttalande beträffande moderbolaget. Dessutom åberopade han ett utdrag ur dokumentationen som han menade ”speglar ett för-

⁸⁸ Disciplinärende D 28/04, sid 2

⁸⁹ Disciplinärende D 6/02, sid 1, 8

sök” till viss riskanalys. Där har han mycket kortfattat noterat bland annat att koncernen har ”järnkoll” på sin administration och bokföring. C-son har sammanfattningsvis antecknat ”stabil, lönsamt, solitt, liten god organisation, ingen konstig verksamhet”.⁹⁰

5.3.3.1 RNs bedömning

RN framhåller att risk för förseningsavgifter inte är något godtagbart skäl för att inte utföra revisionsuppdraget i enlighet med god revisionssed. Planering och riskanalys är av väsentlig betydelse för kvaliteten på granskningsarbetet. Att det utförts en korrekt riskanalys framstår som särskilt viktigt i de fall revisorn inte kan lägga ner den tid på granskningsarbetet som från början varit avsett. Den handling som C-son hänvisat till som ett försök till viss riskanalys är synnerligen allmänt hållen och innehåller inte några närmare överväganden beträffande revisionsrisken. Mot denna bakgrund och med hänsyn till uppdragets storlek (koncernen omsatte ca 29 mnkr) ansåg RN att C-sons planering och riskanalys har varit klart otillräcklig och inte följt god revisionssed.⁹¹

5.3.3.2 Kommentar

Revisionen ska vara en oberoende granskning av hur ett bolag har skött sin ekonomi och förvaltning vilken ska ge trovärdighet åt informationen som bolagets olika intressenter kan ta del av. Att hävda att koncernen har ”järnkoll” utan att ha gjort någon egentlig riskbedömning är inte tillräckligt för att uppfylla detta. Att bolaget i det här fallet riskerade förseningsavgifter beror enbart på att C-son fick materialet sent. Om det skulle kunna räknas som ett godtagbart skäl för att inte göra en ordentlig planering, riskanalys och väsentlighetsbedömning skulle företagsledare (eller redovisningsbyråer) kunna sätta i system att lämna in material sent om de har något de vill försöka dölja. C-son har i det här fallet åsidosatt sin skyldighet att noggrant planera revisionen och göra en väsentlighetsbedömning och riskanalys och har därmed inte följt god revisionssed.

5.3.4 Sammanfattande synpunkter

Revisorn ska enligt god revisionssed planera sitt uppdrag och utföra väsentlighetsbedömning och riskanalys för varje bolag. Han ska bedöma inneboende risk och kontrollrisk och även identifiera väsentliga granskningsområden. I de ovanstående fallen har ingen av revisorerna gjort detta. A-son planerade inte sina revisioner alls, medan B-son påstod att viss riskanalys gjordes genom samtal med företagsledare i respektive bolag. Även om

⁹⁰ Disciplinärende D 6/02, sid 8-9

⁹¹ Disciplinärende D 6/02, sid 9

dessa samtal hade funnits dokumenterade kan det inte anses vara tillräckligt att diskutera riskerna med företagsledningen. C-son skyllde sin brist på planering på att bolaget riskerade förseningsavgifter om han hade lagt tid på planering och riskanalys eftersom han fick materialet för sent. Ingen av dessa revisorer har gjort någon planering av uppdragen. De har inte heller gjort någon bedömning av riskerna i bolagen eller identifierat väsentliga granskningsområden. Varken A-son, B-son eller C-son har i något av dessa fall skött sina uppdrag i enlighet med god revisionssed.

5.4 Standardiserade granskningspunkter – ingen anpassad planering har gjorts

Revisorn ska planera sitt revisionsarbete så att revisionen utförs på ett effektivt sätt.⁹² Planeringen ska leda till en övergripande revisionsplan som beskriver den förväntade inriktningen och omfattningen av revisionen samt hur den ska utföras.⁹³ När revisorn utarbetar revisionsplanen ska han ta hänsyn till bland annat bolagets verksamhet, redovisningssystem och system för intern kontroll samt risk och väsentlighet i det specifika bolaget.⁹⁴ Om en revisor använder sig av standardiserade granskningspunkter innebär det att granskningen inte är anpassad för den specifika klienten och dess verksamhet, bransch, interna kontroll och andra förutsättningar. Det innebär också att viktiga punkter inte granskas alls i vissa bolag. Nedan kommer jag att ta upp och kommentera tre olika disciplinärenden från RN som tydligt visar hur väsentliga och riskfyllda poster försummas på grund av att revisorn har använt sig av standardiserade granskningspunkter.

5.4.1 D 30/02 Muntlig diskussion som planeringsunderlag

Detta är ett SUT-ärende som överförts till disciplinärende. Det gäller A-sons revisioner i fyra olika aktiebolag. I samtliga av de aktuella revisionsuppdragen saknades dokumenterad planering i form av till exempel riskanalys och granskningsplan. Enligt A-son diskuterades riskanalysen endast muntligt i samband med revisionen och bokslutsmedarbetaren tog upp vissa frågor i samband med bokslutsarbetet. Vidare uppgav A-son att arbetspapper som visar vilka granskningsåtgärder som utförs inte skrivs ut för varje klient och tillägger att granskningsåtgärderna var ”lika för alla”.⁹⁵

⁹² RS 300, *Planering*, p 2

⁹³ RS 300, *Planering*, p 8

⁹⁴ RS 300, *Planering*, p 9

⁹⁵ Disciplinärende D 30/02, sid 1,3

5.4.1.1 RNs bedömning

I alla de granskade revisionsuppdragen saknades dokumenterad planering. RN vill betona att det självfallet inte är tillräckligt att muntligt diskutera planeringen av revisionsarbetet. A-sons svar att granskningsåtgärderna var lika för alla visar att hon inte rätt förstått innebörden av begreppet revisionsplanering. Hennes svar till RN att bokslutsmedarbetaren tog upp planeringsfrågor vid sitt arbete visar att hon inte heller förstått sitt ansvar som vald revisor. RNs utredning visar att A-son åsidosatt sina skyldigheter som revisor.⁹⁶

5.4.1.2 Kommentar

Planeringsprocessen ska ligga till grund för granskningsplanen. Det är viktigt för att revisionen ska bli effektiv och för att rätt poster ska granskas. Tyngdpunkten i granskningen ska ligga där risken för väsentliga fel är som störst i det specifika bolaget. Om granskningsåtgärderna är lika för alla revisorns uppdrag och inte anpassade för det specifika bolaget kommer inte rätt punkter att granskas i alla bolag. Vad som kan anses som väsentligt varierar mellan olika bolag och branscher och detsamma gäller för risker. Därför kan det inte anses vara förenligt med god revisionssed att använda sig av en standardiserad granskningsplan istället för att planera varje uppdrag efter dess specifika förutsättningar.

5.4.2 D 6/00-01 Standardiserad blankett med samma granskningspunkter oavsett klient

Ärendet är ett SUT-ärende som blivit överfört till disciplinärende där RN tagit del av B-sons revisionsdokumentation i tre aktiebolag, Produktionsbolaget, Restaurangbolaget och Verkstadsbolaget. B-son har inte i något av revisionsuppdragen utfört riskanalys eller planering. På RNs fråga om hur han genomför sin revision har han hänvisat till en blankett benämnd siffergranskningsrapport samt ett dokument benämnt revisionsförfrågan. På siffergranskningsrapporten fanns ett antal förtryckta granskningsåtgärder och dokumentet revisionsförfrågan innehöll klientens egna svar på vissa frågor som B-son hade ställt till dem om bland annat kundfordringar och momsskulder.⁹⁷

5.4.2.1 RNs bedömning

Principerna väsentlighet och risk ska vara vägledande vid planeringen av varje revision. Genom att underlåta att utföra detta grundläggande moment i revisionsprocessen och i

⁹⁶ Disciplinärende D 30/02, sid 3, 5

⁹⁷ Disciplinärende D 6/00-01, sid 1

stället som underlag för sin revision använda en blankett med samma granskningspunkter oavsett klient har B-son åsidosatt god revisionsred. Vad gäller Restaurangbolaget framkommer tydligt de allvarliga brister i revisionen som det innebär att använda standardiserade frågor som inte anpassats till respektive bolags verksamhet och förutsättningar. I ett restaurangbolag är det viktigt att ingående bedöma rutinerna för hantering av kontanter och kontokort. Även granskning av lönerutiner och restaurangens hantering av olika moms-satser är ett område som borde ha haft hög prioritet utifrån en bedömning av väsentlighet och risk. RN konstaterar att B-son i sin revision av Restaurangbolaget helt har förbigått de speciella revisionsrisker som är förknippade med restaurangverksamhet. Han har inte granskat någon av de rutiner och poster som måste anses som särskilt väsentliga och riskfyllda i ett bolag i denna bransch. RNs granskning av B-sons revisionsarbete visade på mycket allvarliga brister vad avser såväl planering som genomförande.⁹⁸

5.4.2.2 Kommentar

Det här ärendet visar tydligt varför standardiserade granskningsåtgärder istället för att planera varje uppdrag inte kan anses vara acceptabelt. De av B-sons uppdrag som har granskats av RN har verksamhet i helt olika branscher. Det innebär att bolagen har olika branschspecifika risker som revisorn måste ta hänsyn till tillsammans med bedömning av väsentlighet och risk för de specifika bolagen. Tydligast blir det i Restaurangbolaget där uppenbara risker har förbisetts och poster som är väsentliga och riskfyllda i restaurangbranschen inte har granskats eftersom de inte varit med på den standardiserade siffergranskningsrapporten. Han har inte heller själv granskat hur restaurangbolaget skött moms-skulden utöver klientens egna svar i dokumentet revisionsförfrågan. Det kan inte anses förenligt med god revisionsred att inte planera de olika uppdragen och bedöma väsentlighet och risk utifrån de specifika bolagen och branscherna.

5.4.3 D 9/00-01 Bensinbolag - kontanta medel

Detta är ett SUT-ärende som överförts till disciplinärende där RN tagit del av C-sons revisionsdokumentation beträffande utförd revision i två aktiebolag, Bensinbolaget och Emballagebolaget. C-son har inte upprättat någon riskanalys som grund för planeringen av revisionen i bensinbolaget. Den närmare granskningen har skett utifrån en standardiserad checklista på vilken olika frågor ”bockats av”. Bensinbolaget har dagligen ett betydande flöde av kontanta medel eftersom försäljningen till största delen skett mot kontant betal-

⁹⁸ Disciplinärende D 6/00-01, sid 2-3

ning. Av en promemoria från den redovisningsbyrå som bolaget anlitat för att upprätta bokslut framgår att det funnits brister i rutinerna för hantering av likvida medel. Även i Emballagebolaget har revisionen skett enligt en standardiserad checklista på vilken olika frågor ”bockats av”.⁹⁹

5.4.3.1 RNs bedömning

Att underlåta att utföra riskanalys och på denna grundad planering strider mot god revisionsred. Det är anmärkningsvärt att C-son inte har granskat rutinerna för Bensinbolagets intäktsredovisning och kassahantering, speciellt mot bakgrund av att rutinerna tidigare visat sig vara bristfälliga och med beaktande av den risk för oegentligheter som alltid finns vid omfattande kontanthantering. RNs granskning av C-sons revisionsarbete har visat på betydande brister vad avser såväl planering som genomförande och dokumentation i båda de granskade revisionsuppdragen.¹⁰⁰

5.4.3.2 Kommentar

Även C-son har missat väsentliga risker på grund av att granskningen baserats på standardiserade checklistor istället för grundlig planering. Kontanthantering är alltid förknippat med risker och bör granskas noga. Dessutom har C-son haft kunskap om att det tidigare har varit brister i Bensinbolagets rutiner för hanteringen av kontanter vilket borde ha gett honom ytterligare indikation på att detta var ett väsentligt och riskfyllt område i Bensinbolaget. Inte heller i Emballagebolaget har C-son gjort någon planering och identifierat väsentliga risker för bolaget. Därmed har han inte handlat i enlighet med god revisionsred.

5.4.4 Sammanfattande synpunkter

För att kunna genomföra en effektiv revision krävs att revisorn noga planerar revisionen. Detta för att granskningen ska kunna sättas in där risken för väsentliga fel är som störst i det specifika bolaget. Varje enskilt bolag måste granskas utifrån sina speciella interna och externa förhållanden. I de ovanstående disciplinärendena har revisorerna använt sig av standardiserade granskningsplaner, det vill säga att samma punkter har granskats i alla deras olika bolag. Detta innebär att de specifika bolagens riskområden inte har granskats speciellt. Tydligast visas detta i B-sons och C-sons revisionsuppdrag där viktiga risker och väsentliga poster inte har identifierats och granskats i Restaurangbolaget och Bensin-

⁹⁹ Disciplinärende D 9/00-01, sid 1-2

¹⁰⁰ Disciplinärende D 9/00-01, sid 2-3

bolaget. Om revisorn inte granskar väsentliga och riskfyllda områden för varje specifikt uppdrag ökar risken för att det finns fel i årsredovisningen som inte upptäcks. A-son, B-son och C-son har alla i de ovanstående fallen använt sig av standardiserade granskningsplaner och kan därför inte anses ha handlat i enlighet med god revisionssed vid planeringen av sina uppdrag.

5.5 Felaktig riskbedömning och omotiverade väsentlighetsbelopp

Revisorn ska så tidigt som möjligt i revisionsprocessen ta ställning till vilka fel i informationen som kan anses väsentliga för användarna och som därmed måste rapporteras i revisionsberättelsen. Det finns ingen anledning att rapportera om fel som är så små att det inte har någon betydelse för användaren av informationen. Gränserna för vad som är väsentligt är avgörande för hur revisionen ska utformas så att den reviderade informationen har en hög grad av säkerhet för att den inte innehåller fel som borde ha rapporterats. Som regel fastställer revisorn väsentlighetsbelopp grundade på vem som är användare och vilka beslut dessa kan fatta baserat på informationen.¹⁰¹ Andra faktorer som beaktas vid fastställande av väsentlighetsbelopp är till exempel företagets storlek, balansomslutning, omsättning och ekonomiska situation. I vissa fall saknar revisorn kunskap om vilka användarna är och vilka beslut de kan tänkas fatta grundat på informationen, vilket kan leda till problem. Dessutom kan revisorn på ett så tidigt stadium inte veta hur företagets ekonomiska situation och resultat kommer att se ut för den kommande perioden, därför omvärderar revisorn sin väsentlighetsbedömning efterhand under revisionen.¹⁰²

Grundat på den information revisorn skaffat sig om företaget i början av uppdraget kan han göra en bedömning av riskerna. Den bedömningen styr sedan vilken angreppsvinkel revisorn kommer att välja och hur grundligt han planerar att granska räkenskaperna och förvaltningen.¹⁰³ Nedan följer två disciplinärenden som behandlar väsentlighetsbedömning och riskbedömning.

¹⁰¹ Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 69

¹⁰² Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 91-92

¹⁰³ Gulden, *Revisjon teori og metode*, sid 70

5.5.1 D 43/04 Väsentlighetsbelopp vid riskbedömning i förhållande till omsättning och eget kapital

RN har mottagit en underrättelse från skattemyndigheten angående A-sons uppdrag som revisor i ett aktiebolag avseende räkenskapsåren 00/01 och 01/02. Bolagets verksamhet är enligt årsredovisningarna att bedriva konsultverksamhet inom flygsektorn. Omsättningen har under de aktuella räkenskapsåren uppgått till knappt 500 tkr. Eget kapital har i årsredovisningarna upptagits till 89 tkr respektive 147 tkr. Skatterevisionen har enligt skattemyndigheten försvårats genom stora brister i bolagets bokföring. A-son hävdade att bolaget, som hade relativt låg omsättning och som startades med ägarnas egna medel, inte hade några externa intressenter förutom staten och därför ansåg han att hans gransknings-tid kunde vara ganska begränsad. RN har tagit del av A-sons dokumentation vilken innehåller bland annat riskanalys, granskningsplan och sammanställning av nyckeltal.¹⁰⁴

5.5.1.1 RNs bedömning

Den revisionsinsats som A-son redogjort för är mycket begränsad även med hänsyn till verksamhetens ringa omfattning. A-son har avseende de fel och brister som framgått av skattemyndighetens underrättelse och som han inte observerat vid revisionen hänvisat till sitt väsentlighetskriterium. RN noterade att enligt den riskbedömning som finns i A-sons dokumentation hade väsentlighetsbeloppet för resultatfel utan närmare motivering satts till 75 tkr respektive 85 tkr. Beloppen framstod som anmärkningsvärt höga i förhållande till bolagets omsättning och redovisat eget kapital. Det noterades vidare att risk och väsentlighet beträffande balansposten långfristiga skulder, som utgörs av saldot på avräkningskontot, för båda räkenskapsåren bedömts som låg. Även denna bedömning framstod som anmärkningsvärd med hänsyn till skattemyndighetens uppgift att bolagets samtliga in- och utbetalningar hade bokförts via detta konto. RN ansåg därmed att A-son hade åsidosatt sina skyldigheter som revisor.¹⁰⁵

5.5.1.2 Kommentar

Revisorn måste göra en väsentlighetsbedömning och fastställa en acceptabel väsentlighetsnivå där både kvalitativa faktorer (uppgifternas karaktär) och kvantitativa faktorer (belopp) måste beaktas vid varje revisionsplanering. A-son har inte motiverat sina väsentlighetsbelopp för de två räkenskapsåren vilket tyder på att ingen egentlig uträkning eller

¹⁰⁴ Disciplinärende D 43/04, sid 1-2

¹⁰⁵ Disciplinärende D 43/04, sid 2-3

bedömning har gjorts. Med tanke på bolagets omsättning och eget kapital varr dessutom de väsentlighetsbelopp A-son hänvisat till höga vilken innebär en låg väsentlighetsnivå och därmed också en hög revisionsrisk. A-son bedömde trots detta även risken för avräkningskontot som låg. Att bolagets alla in- och utbetalningar gjorts via detta konto innebär att det borde ha ansetts som både väsentligt och riskfyllt för det specifika bolaget. Även i små bolag är det viktigt att göra en noggrann revisionsplanering, antalet externa intressenter ska inte påverka revisorns bedömning av väsentlighet och risk. A-son kan därför inte anses ha följt god revisionssed vid planeringen av revisionsuppdraget.

5.5.2 D 40/99 Inkassoverksamhet – hantering av klientmedel

Detta ärende har initierats av KK efter att en konkursförvaltare tillställt kollegiet förvaltarberättelsen avseende ett aktiebolag i vilket B-son varit vald revisor. Bolagets verksamhet inriktades huvudsakligen på skötsel av mindre företags administration såsom bokföring, fakturering och inkassoverksamhet.¹⁰⁶

B-son har inte ansett att bolagets verksamhet omfattade några beaktansvärda riskmoment. Han ansåg att han inför granskningen hade gjort en bedömning i enlighet med god revisionssed av att risken för väsentliga fel skulle kunna uppstå i bolagets redovisning av klientmedel. Omständigheter som B-son uppgav talar för att risken var att betrakta som ringa är bland annat att han hade haft uppdraget sedan bolaget bildades och därför hade god kännedom om bolaget, dess verksamhet och interna kontroll. Dessutom innefattade klientmedelsredovisningen veckovisa rapporter och utbetalningar till uppdragsgivarna varför dessa kunde förutsättas reagera omedelbart på eventuella felaktigheter. B-son hade även flera andra klienter som anlidade bolaget och var mycket nöjda med bolagets arbete och inte vid något tillfälle framfört klagomål till honom. Slutligen påpekade han att det inte kan utläsas av FARs rekommendationer i revisionsfrågor angående väsentlighet och risk att förvaltning av klientmedel i sig skulle utgöra ett särskilt riskabelt verksamhetsområde.¹⁰⁷

5.5.2.1 RNs bedömning

I den dokumentation som RN haft tillgång till ingår en handskriven riskanalys och granskningsplan där B-son under rubriken ”slutsats” anfört ”Så vitt jag kan förstå är ris-

¹⁰⁶ Disciplinärende D 44/99, sid 1

¹⁰⁷ Disciplinärende D 44/99, sid 3

kerna i detta bolag minimala. Det bör inte kunna hända något speciellt.” RN konstaterade att hantering av klientmedel har utgjort bolagets kärnverksamhet. I verksamhetens natur ligger att bolaget har hanterat flöden av likvida medel av ansevärd storlek. Sådan verksamhet är enligt RNs uppfattning som regel förenat med betydande risk.¹⁰⁸

Flera av de skäl som B-son fört fram för att ändå bedöma riskerna som ringa bygger på hans erfarenheter av bolaget från tidigare år. Det är i och för sig inte oförenligt med god revisions sed att en revisor ett visst år inskränker granskningen om han tidigare konstaterat att klienten har väl fungerande intern kontroll, men det måste då verifieras att dessa rutiner tillämpats. B-son hade vidare grundat riskbedömningen på det förhållandet att han ansett sig kunna lita på att bolagets kunder omgående skulle reagera och anmärka på eventuella felaktigheter. Detta argument är rimligt i de fall då kunden fått för lite betalt men framstår inte som lika självklart vid motsatt förhållande. Den omständighet att B-son haft andra revisionsklienter som anlitat bolaget har visserligen inneburit att han genom dessa fått ökade möjligheter att följa hur bolaget utfört sina tjänster men att dessa inte framfört några klagomål utgör i sig inte en godtagbar grund för att bedöma riskerna i bolaget som försumbara. Slutligen framhöll RN att FAR i sina rekommendationer gällande väsentlighet och risk lämnat *exempel* på riskfylld verksamhet. Såvitt var bekant för RN har det aldrig gjorts gällande att denna exemplifiering skulle vara uttömmande.¹⁰⁹

Mot bakgrund av det ovan anförda fann RN att B-son har underskattat de risker som varit förknippade med bolagets verksamhet. De skäl han har anført utgör inte tillräcklig grund för bedömningen att risken skulle vara att betrakta som minimal.¹¹⁰

5.5.2.2 Kommentar

Hantering av klientmedel bör anses som en riskutsatt verksamhet, speciellt när det handlar om stora belopp, men B-son har inte ansett att bolagets verksamhet omfattade några beaktansvärda riskmoment. Han hänvisade till att han har haft uppdraget sedan bolaget startade och att bolaget under tidigare år har haft en väl fungerande intern kontroll. Dock hade han inte gjort något för att verifiera att den interna kontrollen fortfarande fungerar. Dessutom byggde B-sons riskbedömning till stor del på att andra skulle reagera vid felaktighe-

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ Disciplinärende D 44/99, sid 3-4

¹¹⁰ Disciplinärende D 44/99, sid 4

ter vilket inte kan anses som tillförlitligt. Ett syfte med revisionen är att bolagets intressenter ska kunna lita på den ekonomiska informationen som visas upp. Det är revisorns jobb att försäkra intressenterna om att det inte är några väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, det är inte upp till intressenterna att meddela revisorn att något är fel. Slutligen hänvisade B-son till FARs rekommendationer i revisionsfrågor angående väsentlighet och risk. Det är inte rimligt att tro att en sådan rekommendation ska räkna upp alla riskfyllda verksamhetsområden som finns, revisorn måste själv använda sitt professionella omdöme för att bedöma om verksamheten är riskfylld eller inte. B-son har mot bakgrund av detta gjort en felaktig bedömning av väsentlighet och risk vid planeringen av revisionsarbetet och kan inte anses ha agerat i enlighet med god revisions sed.

5.5.3 Sammanfattande synpunkter

Revisorn ska vid planeringen av sina uppdrag bedöma väsentlighet och risk. Väsentlighetsbeloppet ska grundas på bland annat balansomslutning eller omsättning. Det kan även påverkas av vem som är användare av bolagets ekonomiska information och de beslut som kan fattas baserat på den. A-sons väsentlighetsbelopp var inte motiverade alls och verkade inte vara baserade på något speciellt, de tycktes dessutom vara alltför höga i förhållande till bolagets ekonomi. Väsentlighetsbelopp som inte är anpassade till bolaget i fråga och bolagets ekonomi kan motverka hela avsikten med att använda sig av väsentlighetsbelopp.

A-son och B-son har båda bedömt riskerna för avräkningskontot och klientmedelskontot i respektive bolag som låga trots att dessa konton har använts för in- och utbetalningar av likvida medel och därför borde ha ansetts vara riskfyllda. B-sons skäl till att inte bedöma kontot som riskfyllt var inte tillräckliga, han har till exempel hänvisat till god intern kontroll men inte verifierat att kontrollen faktiskt fungerar som den ska. Både A-son och B-son har felbedömt bolagens risker i dessa fall. Ingen av dem har haft godtagbar grund för att bedöma riskerna för respektive konto som oväsentliga. Eftersom de ändå har gjort den bedömningen, utan tillräckligt underlag för att styrka bedömningen, kan de inte anses ha handlat enligt god revisions sed i de här fallen.

6 Slutsats

Ett av målen med revisionsplaneringen är att ta fram en granskningsplan så att revisionen kan utföras så effektivt som möjligt och att rätt punkter granskas i varje bolag. För att veta vilka punkter som kräver extra granskning i ett specifikt bolag måste revisorn därför bedöma risk och väsentlighet för just det bolaget när han planerar revisionen. Revisorn ska genomgående följa god revisionsssed i sitt arbete. RN är det statliga organ som har till uppgift att utveckla god revisionsssed och har därmed också tolkningsföreträde vad gäller innehållet i god revisionsssed. Revisorn måste använda sin erfarenhet och sitt professionella omdöme i sitt arbete eftersom det inte alltid är tydligt i RS och doktrin vad god revisionsssed innebär. Det är även på grund av denna otillräcklighet i RS och doktrin som jag har använt mig av ett antal av RNs disciplinärenden för att kunna uppfylla syftet med det här arbetet.

I ovanstående disciplinärenden kan utläsas att RN ställer höga krav på revisorerna när det gäller planering av revisionen avseende väsentlighet och risk. Vare sig det gäller ett nystartat företag, förstagångsuppdrag eller fortsättning av ett befintligt uppdrag måste revisorn skaffa sig en god kännedom om bolaget. Både interna faktorer som verksamhet, företagsledning och interna kontroller och externa faktorer som bransch är viktigt för att rätt kunna bedöma väsentlighet och risk. Det finns olika sätt att få fram viktig information. Ett sätt är att läsa tidigare finansiella rapporter och årsredovisningar, men att enbart göra det ger inte revisorn tillräcklig information. Han bör även till exempel kontakta den tidigare revisorn, i de fall bolaget förevarande år har reviderats av någon annan, ta reda på branschspecifika förhållanden och prata med företagsledningen och anställda för att få så mycket information om bolaget och dess verksamhet som möjligt.

Det är givetvis inte i enlighet med god revisionsssed att helt avstå från att göra väsentlighetsbedömning och riskanalys för ett uppdrag. Oavsett varför revisorn anser att det inte behövs, till exempel att han känner till bolaget sedan tidigare, eller om det beror på tidsbrist av någon anledning så är det inte acceptabelt att inte göra någon väsentlighetsbedömning eller riskanalys alls. Det är inte heller förenligt med god revisionsssed att använda sig av standardiserade granskningplaner där samma punkter granskas i alla olika uppdrag. Alla olika bolag har olika förutsättningar och därmed är riskerna för väsentliga fel också

olika. Varje företag måste granskas utifrån sina specifika förutsättningar och planeringen har till mål att peka ut var riskerna för väsentliga fel är störst utifrån de interna och externa faktorer som nämnts tidigare.

De vanligaste baserna som revisorn grundar väsentlighetsbelopp på är bolagets resultat, eget kapital, balansomslutning och omsättning. Om väsentlighetsbeloppet inte står i relation med bolagets finansiella situation så gör det inte den nytta det ska. Ett för högt väsentlighetsbelopp kan leda till stora fel i de finansiella rapporterna och ett för lågt kan göra att för mycket granskas och revisionen på så sätt blir ineffektiv. Därför är det inte heller i enlighet med god revisionssed för en revisor att bestämma ett väsentlighetsbelopp som inte är motiverat.

När en ny översättning av ISA görs kommer troligtvis en del av problemen att försvinna. Det kommer att bli tydligare vad som krävs av en revisor för att följa god revisionssed eftersom ISA 315 är utförligare på flera punkter där dagens RS har brister. ISA 315 har både fler krav på vad revisorn *skall* göra och ett tydligare språk för att undvika missförstånd. RNs praxis kommer dock alltid att vara vägledande för revisorerna eftersom den löpande kan anpassa sig efter och följa utvecklingen som sker inom området.

Källförteckning

Riksdagstryck

Proposition 1997/98:99

Proposition 2000/01:146

Litteratur och elektroniska källor

FAR (2006), *Revision en praktisk beskrivning*, FAR Förlag AB, Stockholm

FAR (2008), *Samlingsvolymen 2008 - del 2*, FAR Förlag AB, Stockholm

FAR (1998), *Vad gör en auktoriserad revisor?* FAR Förlag AB, Stockholm

FAR SRS (2009-12-22)

http://www.farsrs.se/portal/page?_pageid=33,1&_dad=portal&_schema=PORTAL

Gulden, Bror Petter (2000), *Revisjon teori og metode*, 3. utgave, Cappelen Akademisk Forlag, Oslo

Herolf, Olle, Hjalmarsson, Bo (2009), *Tydligare krav på revisorn med nya ISA*, Balans, nr 11, sid 34-35

Iskandar, Takiah, Iselin, Errol R (1999), *A review of materiality research*, Accounting Forum, vol 23, no 3, pp 209-239

McKee, Thomas E, Eilifsen, Aasmund (2000), *Current materiality guidance for auditors*, The CPA Journal, vol 70, iss 7, pp 54-57

McKee, Thomas E, Eilifsen, Aasmund (2000), *What is all the fuss about materiality?* Ohio CPA Journal, vol 59, iss 4, pp 49-52

Mitchell, Scott H (2005), *Audit risk*, The Secured Lender, vol 61, iss 1, pp 22-25

Moberg, Krister (2006), *Bolagsrevisorn*, Norstedts Juridik AB, Uppsala

Revisorsnämnden (2009-11-27, 2009-12-22)

http://www.revisorsnamnden.se/rn/om_rn_4706.html

Ridley, Carmen (2006), *Not just a phase*, Intheblack, vol 76, iss 7, pp 65-67

Sandgren, Claes (2006), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, Norstedts Juridik AB, Stockholm

Tunbjörk, Mats, Wikland, Torbjörn (2009), *Intern styrning och kontroll allt viktigare*, Balans, nr 10, sid 37-39

Disciplinärenden

D 1/01

D 6/00-01

D 6/02

D 8/99

D 9/00-01

D 26/00

D 28/04

D 30/02

D 30/06

D 40/99

D 42/03

D 43/04

D 44/99